

الهیات اعتراض از صورت بندی تا اجرا

از فریادهای موسی و ناله های ایوب
تا شعارهای آزادی خواهانه

ساجده ابراهیمی

دبیر پرونده | پژوهشگر مطالعات
تطبیقی ادیان

شورش علیه خدا

«الهیات اعتراض» دو معنا درون خود حمل می کند: یکی اعتراضی که برخاسته از ایمان و تعالیم الهیاتی و علیه ظلم و ستم عمدتاً اجتماعی است و دیگری اعتراضی که برخاسته از ایمان به خدا و آموزه های الهیاتی، اما علیه خدا و ظلمی است که به او نسبت داده می شود. در نگاهی تاریخی، تقدم با معنای دوم است؛ اعتراضی که مخلوق نسبت به خدا روا داشته و از اعتراض فرشتگان به خدا با این پرسش آغاز شده است: «آیا کسی رامی آفرینی که در آنجا فساد کند و خون ها بریزد، و حال آنکه ما به ستایش تو تسبیح می گوئیم و تو را تقدیس می کنیم؟!». خشم قابیل از خدا، محاجه ابراهیم با یهوه و فریادهای موسی و ایوب و داوود برای التجا از او که در عهد عتیق گزارش شده است مجموعه ای از روایت های اعتراض به خداوندی است که عالم و قادر و خیرخواه است. این روایت ها اگرچه نام الهیات اعتراض به خود گرفته اند و خاستگاه تئودیسهای مهم در الهیات اند، اما بیش از آنکه تئوری و بر مبنای مجادلات و ملاحظات کلامی باشند، نوعی روش گفت وگو با خداوند هستند؛ روشی که در آن فریادهای خشم آلود و دادن نسبت هایی دور از ذات خدا به او، به دلیل رنج ها و مصائب، عملی مؤمنانه تلقی می شود، چرا که شکایت بردن نزد کسی به معنای باور به عدالت او و پذیرش سیطره اوست. اعتراض به فعل خدا و اراده او در سنت های الهیاتی مسیحیت و اسلام، به دلایلی که اشاره خواهیم کرد، مجال ظهور و پرورش نیافت. حتی نزد برخی از یهودی ها و متألهان یهود نیز محبوب نشد. اما سنتی پایدار ماند و جنگ جهانی دوم و اسارت یهودی ها در اردوگاه های کار اجباری، الهیات مدرن و الهیات ضعف خدا عرصه ای گسترده برای بسط آن فراهم کردند.

در هنر و ادبیات نیز این شکل از الهیات بیشتر در قالب های شعری و کمتر تصویری بازنمایی شده اند. ادبیات غیر از عصر

